מפני שמעמידין בשרף ערלה. וערלה של עובדי כוכבים אסורה כמו שנפרש בפ"ה[ט] בעה"י (עיין במוס' קידושין דף לו: ד"ה כל מלוה): **דברים** המכוסין ממנו מתגלין לו. פי' שבני אדם מגלין לו רזיהן לפי שנהנין ממנו עצה ותושיה כמו שמפרש במס' אבות (פ"ו מ"ח): **לגבינה** איכא דקאי ביני אטפי. פירוש ליקח חלב מן העובד כוכבים לעשות גבינה אבל לעיל גבי ליקח גבינה של עובד כוכבים ליכא למיחש לחלב טמא כיון שעושה אותו לצרכו ליכא למיחש דלמא עירב בו חלב טמא כיון שאינו עומד: **מכלל** דאיכא למאן דשרי. מדקתמר פת לא הותרה בב"ד מכלל דאי בעי הוה שרי ליה אלמא לא פשט איסורו ומכאן סמכו עתה לאכול פת של עובדי כוכבים כיון שלא פשט איסורו בכל ישראל ויש לסמוך על דברי רשב"ג ור"א בר צדוק דאמרי אין גוזרין גזרה על הצבור אלא א"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בו ועוד ראיה דאמר לקמן (דף לז.) בימיו תתיר אף את הפת ולא הניח (ד) להתיר אלא משום דהוו קרו ליה ב"ד שריא ואחריו באו בית דין אחר שהתירוהו ועוד דאמרי בירושלמי דפרקין ובפ"ק דשבת פת עמדו עליו והתירוהו ומי שנזהר מפת של עובדי כוכבים מותר לאכול עם מי שאינו נזהר בקערה אחת אע"פ שטעם פת עובד כוכבים מתערב בפת ישראל דאין להחמיר לאסור ע"י תערובת כדאמר בפ"ק דחולין (דף ו.) דלא גזרו על תערובת דמאי וכה"ג (ה) בגמרא דעובדי כוכבים שרי דליתיה לפת בעייה דלא גזרו אלא היכא דאיתא בעייה:

ו) **זליפתן.** פ"ה פליטתן וגרלה שאותה פליטה באה מכח השמן שהריקו מכלי האיסור כדאמרינן לקמן (דף עה.) ז) אי (ו) מזלגן נמי זיתים ולשון זילוף ק"ק אלא מצינו זילוף רק לשון שפיכה כמו תעשה זילוף (פסחים דף כ.): בשלמא

כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה ח) ומשנה לא זזה ממקומה רב מלכיא משמיה דרב אדא בר אהבה אמר מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ רב נחמן (ט) בר יצחק אמר מפני שמעמידין אותה ט)בשרף הערלה כמאן כי האי תנא י) (דתניא) ר"א אומר י)א המעמיד בשרף הערלה אסור מפני שהוא פירי אפי' תימא ר' יהושע עד כאן לא פליג ר' יהושע עליה דר"א אלא בקטפא דגוזא אבל בקטפא דפירא מודי והיינו דתנן י)א"ר יהושע שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלין ובשרף העיקרין מותר כ)בשרף הפגין אסור מפני שהוא פירי בין לרב חסדא בין לרב נחמן (כ) בר יצחק תתסר בהנאה קשיא דרש רב נחמן בריה דרב חסדא מאי דכתיב [1]לריח שמניך טובים למה ת"ח דומה לצלוחית של פלייטין מגולה ריחה נודף מכוסה אין ריחה נודף ולא עוד אלא דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו שנאמר [1]עלמות אהבוך קרי ביה עלומות ולא עוד אלא שמלאך המות אוהבו שנא' עלמות אהבוך קרי ביה על מות ולא עוד אלא שנוחל שני עולמות אחד העוה"ז ואחד העוה"ב שנא' עלמות קרי ביה עולמות: **מתני'** ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה כ)חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו כ)והפת והשמן שלהן כ)רבי ובית דינו כ)התירו השמן כ)והשלקות וכבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ כ)וטרית טרופה וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו והחילק וקורט של חלתית ומלח שלקונדית הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה: **גמ'** חלב למאי ניחוש לה אי משום איחלופי טהור חיור טמא ירוק ואי משום איערובי ניקום דאמר מר חלב טהור עומד חלב טמא אינו עומד אי דקא בעי לגבינה ה"נ הכא במאי עסקינן דקא בעי ליה לכמכא ונשקול מיניה קלי וניקום כיון דבטהור נמי איכא נסיובי דלא קיימי ליכא למיקם עלה דמילתא ואב"א אפי' תימא דקבעי לה לגבינה איכא דקאי ביני אטפי: והפת: א"ר כהנא א"ר יוחנן פת לא הותרה בב"ד מכלל דאיכא מאן דשרי אין דכי אתא רב דימי אמר פעם אחת יצא רבי לשדה והביא עובד כוכבים לפניו פת פורני מאפה סאה אמר רבי כמה נאה פת זו מה ראו חכמים לאוסרה מה ראו חכמים משום חתנות אלא מה ראו חכמים לאוסרה בשדה כסבורין העם התיר רבי הפת ולא היא רבי לא התיר את הפת רב יוסף ואיתימא רב שמואל בר יהודה אמר לא כך היה מעשה אלא אמרו פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה פת דחוק לתלמידים אמר רבי אין כאן פלטר כסבורין העם לומר פלטר עובד כוכבים והוא לא אמר אלא פלטר ישראל א"ר חלבו אפילו למ"ד פלטר עובד כוכבים כ"לא אמרן אלא דליכא פלטר ישראל אבל במקום דאיכא פלטר ישראל לא ורבי יוחנן אמר אפי' למ"ד פלטר עובד כוכבים ה"מ בשדה אבל בעיר לא משום חתנות איבו הוה מנכית ואכיל פת אבי מצרי אמר להו רבא ואיתימא רב נחמן בר יצחק לא תשתעו (ג) כ)(בהדיה דאיבו) דקאכיל לחמא דארמאי: והשמן שלהן: שמן רב אמר דניאל גזר עליו ושמואל אמר

זליפתן

לאכול אבל לגבינה סלקא דעתא השתא דמותר: **ואי בעיים אימא.** אפילו לגבינה נמי אסור: **דאיכא.** בתוך הגומות שבגבינה וחייסינן שמא מן החלב טמא שלא עומד נשאר עם הנסיובי בגומות: **פורני.** הוא תנור שהוא גדול ופיו מן הצד וכל תנור שבמשנה קטן הוא ומקום שפיתת ד' קדירות ופיו למעלה: **לאוסרה בשדה.** דליכא למיחש לאימשוכי דאקראי בעלמא הוא: **מנכית.** נושך: **אבי מצרי.** בשדות אצל המצרים: כ)**זליפתן.** פליטתן שפולטין ומזיעין שמנונית איסור שבלבנו: לודלאי

אבל בעיר לא: איבו מנכית ואכיל פת עובדי כוכבים אבי מצרא דמתא. אמר להו רבא ואמרי לה אמר רב נחמן לא תשתעי ליה (לאיבו) [בהדי' דאיבו] דאכיל לחמא דארמאי. שמן. אמר רב דניאל גזר עליו שנאמר אשר לא יתגאל בפת בג המלך וגו'.

עין משפט נר מצוה

קיט א ב מיי' פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה כו סמג לאוין קמו:

קכ ג מיי' שם פ"ג הלכה יג סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סי' קנו סעיף ה:

קכא ד מיי' שם פי"ז הלכה ט סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קיג סעיף ה:

קכב ה מיי' שם הלכה כב וסמג שם טוש"ע שם סי' קיד סעי' ז:

קכג ו מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סי' קיג סעיף ה:

קכד ז מיי' שם פ"ג הל' כג סמג שם טור וש"ע שם סי' קיד סעי' י:

קכה ח מיי' פי"ז שם הלכה יג סמג לאוין שם טור וש"ע י"ד סי' קיג סעיף כ:

רבינו חננאל

כאן קודם חזרה וכאן לאחר חזרה. פי' הא דתנן קיבת עובד כוכבים ושל נבילה ואוקמא שמואל קיבת עובד כוכבים נבילה ואסורה קודם שחזר בו ר' יהושע היתה הקיבה עצמה אסורה. ה) וטעם אותה המשנה תירץ אחר שהשיבו ר' ישמעאל והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה ומותרת. וחזר בו ר' יהושע והודה כי קיבת נבילה מותרת ואמר מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים אחר שחזר בו כמו שמפורש במשנה זו אמר שמואל לטעמיה דהא מתני' מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה. אבל הקיבה עצמה של נבילה מותרת. ומפני מה שנו אותה המשנה ואינה שנויה כהוגן. מפורש בפ' כל הבשר א"ר יוחנן לא קשיא כאן קודם חזרה וכאן לאחר חזרה ומשנה לא זזה ממקומה. רב מלכיא אמר רב אדא בר אבא מפני שמחליק פניה בשומן של חזיר. רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ. רב נחמן בר יצחק אמר מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה. כדתנן המעמיד בשרף ערלה ר' אליעזר אומר אסור. אפילו תימא ר' יהושע ע"כ לא פליג ר' יהושע עליה דר' אליעזר אלא בקטפא דגוזרא פי' קטף של עץ. אבל בקטפא דפירא מודה ליה. דתנן א"ר יהושע שמעתי בפירוש המעמיד בשרף (הערלה) (העלין) בשרף העיקרין מותר. בשרף הפגין אסור מפני שהוא פירי. ולרב חסדא ולרב נחמן בר יצחק תיתסר בהנאה. דהא החומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין איסורי הנאה הוא. וכן הערלה איסורי הנאה היא תיתסר גבינה זו אפי' בהנאה קשיא: **מתני'** ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסורן איסור הנאה. חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו. אוקימנא איסוריה דחלב שחלבו עובד כוכבים חיישינן דלמא מערב ביה חלב בהמה טמאה. ואסיקנא השתא דאתית להכי גבינה נמי משום חלב בהמה טמאה. ואי אמרת חלב בהמה טמאה לא קא חיישינן דלמא הני דמתחזי בגבינה כדתקוני לה כמין נקב ההוא דקאי ביני ביני בגבינה כמין טיפין הוא החלב הטמא

ה) נראה דל"ל ועשה אותה משנה אצלו שתיכן שמואל אחר שהשיבו וכו'.

ח) [יבמות ג. לב. קדושין כה. שבועות ד. מולין לב: קנז:]. ט) [ל"ל דתנן], ג) [ערלה פ"ח מ"ז ערלה מ:]. ד) [עי' תוס' לקמן לו. בתוך ד"ה אשר וכו' כמתניתין כתב רשב"ם בשם רש"י וכו' ותוס' לעיל לג: ד"ה בעלמא]. ה) מהרש"א גרס מייה דאיכו. ו) [שה"ש פ]. ז) [ביטין עו:]. ח) [שייך לעמ' הבא]. ט) [שב: בד"ה אין עודרין]. י) [שייך לעמ' הבא]. כ) [לפי מ"ש רש"י שם ד"ה הכי גרסי' בתוספתא וכו' ל"ל אי מוקמן כמי זיתים].

תורה אור השלם

1. לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֲבוּךָ:
שיר השירים א ג

גליון הש"ס

גמ' בשרף הערלה. עיין בריטב"א קדושין דף לא ד"ה דתנן:

הגהות הב"ח

(א) גמ' רב נחמן אמר מפני שמעמידין. נ"ב רב נחמן גרסי' ולא גרסינן רב נחמן בר יצחק והכי משמע בדברי התוספות לעיל דף לא ע"ב בד"ה רב נחמן אמר משום גילוח: (ב) שם בין לרב נחמן מתקר כ"ל ותיבות בר יצחק נמחק: (ג) שם בהליה לתיבו. נ"ב פ"א לא תשתעו מיניה דאיבו פי' לא תתמהו דבר שמועה משמו. מלבפי' והר"ן והרא"ש: (ד) תוס' ד"ה מכלל וכו' ולא הניח מלהתיר: (ה) בא"ד וכה"ג בפת דעובד כוכבים נמי שרי כיון דליתיה לפת בעייה: (ו) ד"ה זליפתן וכו' נקמן אי חזולטן נמי זיתים:

לעזי רש"י

לזד"א. חלתית.
מישג"א. מי-גבינה, נסיוב החלב.

מוסף רש"י

המעמיד. חלב בהמה לעשות גבינה (נדה ח:).

רבינו חננאל (המשך)

לפיכך אסורה: **ירושלמי** אמר ר' ירמיה חלב עובד כוכבים למה הוא אסור מפני תערובת חלב בהמה טמאה. ר' יהושע בן לוי אמר משום גלוי. ויעמיד. אמר ר' שמואל מפני ארס הנתון בין הנקבים ותני כן שלשה ארסין הן. אחד צף ואחד שוקע ואחד דומה לשבבה. ישראל יושב בצד העדר ועובד כוכבים חולב ומביא לו ואינו חושש משום תערובת בהמה טמאה. פת של עובדי כוכבים אסורה. א"ר יוחנן אפי' למ"ד רבי התיר את הפת של פלטר. הני מילי בשדה במקום שאין פת ישראל מצויה.

בשלמא (ה) למ"ד זליפתן של כלים אסורים כו'. קסבר נותן טעם לפגם מותר לפוס ריטעא משמע שאותם שאסרו קודם ר' יהודה כגון (ב) מלמידי שמאי והלל סוברין נותן טעם לפגם אסור ואתא ר' יהודה נשיאה וסבר מותר ושמואל סבר כוותיה שהיה מחזיק דברי רבי שמלאי ולקמן נמי פ"ה (דף מז.) גבי חומץ אשר שם לתוך הגריסין פסיק שמואל הכי הלכתא נותן טעם לפגם מותר ולקמן בפירקין (דף לח:) גבי מישחא שליקא (ג) סתם התלמוד מי משוס גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם הוא ולקדק ר"י היאך בשלו לחלוק על רבותיו שמאי והלל בדין נותן טעם לפגם להתירו נהי דשמן יכול להיות שמותר מטעם שלא פשט ואין רוב הגבור יכולין לעמוד בשאר דברים היאך הותר ועוד קשיא מי ס"ל לתנא דמתני' דנותן טעם לפגם אסור תקשי (ד) הא דאמר לקמן (דף לט:) גבי דבש לשמאי נמי ס"ל דכי גזור ב"ש וב"ה על השמן משום מתנות גזור ומיהו משום דלא שייך בה מתנות כ"כ כמו בין הולך להם סעד בזליפתן של כלים אסורין אע"ג דאיהו סבירא להו בעלמא נותן טעם לפגם מותר וכן סובר שמואל שמכח שני הטעמים גזרו אע"פ שאין די בכל אחד לבדו והיינו דקא"ל שמואל לרב בשלמא לדידי דאמינא דגזירת שמן לא היתה קדמונית מימי דגיאל אלא שמאי והלל גזור מטעמי דפרישת מיחא דיכול להיות שהתיר ר' יהודה הנשיא כמו שמפרש התלמוד בסמוך דלא פשט איסורו וגם הטעמים לא נראו לו כי אין טעם מתנות טוב כל כך ועוד דנותן טעם לפגם מותר אלא לדידך דאמרת דגיאל גזר עליו היאך היה יכול רבי יהודה הנשיא לבטלה דכיון שכתובה היא בתורה פשיטא הוא דפשט איסורו בכל ישראל ועוד כי שמאי והלל שהיו אחריו יותר משלש מאות שנה שבאו והוסיפו עליו לגזור אף בשדה כמו שמפרש בסמוך א"כ משמע דגזירתו פשטה מיהא בעיר: **אשר לא יתגאל בפת בג.** פרשב"ם דהאי פת לאו פת ממש הוא דליתמעא מהכא דדגיאל גזר על הפת אלא לפתן הוא והוצאת המלך הוא ריפוש"א בלע"ז וכן ממקרא מוכיח דכתיב (דניאל א) ויהי המלצר נושא את פת בגם ונותן להם זרעונים ואין לומר שהיה נוטל פתן והיו אוכלים זרעונים בלא פת: במתני' כתב רשב"ם בשם רש"י דלא גרס רבי דר' יהודה הנשיא בר בריה וגרס דינו התירוהו וחכמי דורו קבעו דבר זה במשנה שסדר רבי זקנו כי הוא היה בנו של ר"ג המזכר במס' אבות (פ"ב מ"ב) ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא אומר יפה מ"מ כו' ואותו רבי יהודה הנשיא המזכר כאן הוא ר' יהודה נשיאה (ו) שהיה בימי האמוראים אלא בלשון משנה וברייתא קורא אותו הנשיא ובלשון אמורא קורא אותו נשיאה ור' יהודה הנשיא ירושלמי רבי וגרס דינו התירו את השמן בשלשה מקומות רבי יהודה הנשיא ורבותינו התירו בגיטין ובשמן ובסנהדרין ונראה לו שיש שם טעות סופר דקפריך ולקרו ליה ב"ד שריא שכל ב"ד המתיר ג' דברים נקרא ב"ד שריא ודחי א"ל יודן בר' ישמעאל בית דינו חלוק עליו בגיטין פירוש ואין זה מתיר ג' דברים ואם הוא היה רבינו הקדוש א"כ היה לו למנות עוד אחרת שהתיר כדאמר בפרק קמא דחולין (דף ו:) דהתיר רבי בית שאן דבירושלמי דדמאי נמי איתא לכך נראה לו דגרס התם ר' יהודה הנשיא והוא ר' יהודה נשיאה עוד כתוב שם בירושלמי רב יצחק בר מרתא נחת לגלילין אשכח לר' שמלאי הדרומי יתיב ודרש רבי ובית דינו התירו את השמן שמואל קבל עליו ואכל רב לא אכל א"ל שמואל לרב אכול או אנא כתיב עלך זקן ממרא א"ל עד דאנא תמן אנא ידע מאן ערער עליה שמלאי הדרומי א"ל אפשר מה דאמר בשם גרמיה לא בשם רבי ובית דינו אטרח עליה ואכל: **ושמן דגיאל** גזר עליו. ה"ג ה"מ למפרך אין אלא משוס דאשמן קאי נקטיה: **ורבי** יהודה הנשיא היכי אלים למשרי תקנתא דשמאי והלל. פרשב"ם דפריך בין לרב בין לשמואל דשמואל נמי מודי דמי"מ דבר הם: **והתנן** אין ב"ד יכול כו'. תימה בפרק השולח (גיטין לו: ושם ד"ה אלא) גבי פרוזבול דאמר שמואל האי פרוזבול עולבנא דדייני הוא מי אית חיילי אבטלייה ומסיק מי אית חיילי יותר מהלל והיכי דמי מי פשטה תקנת פרוזבול אפילו היה גדול אין יכול לבטלו ואם לא פשטה א"כ למה לי אית חיילי הרי ר' יהודה נשיאה התיר שמן אע"פ שהיה קטן מאותו טעם דלא פשט איסורו וי"ל דהכא נמי מטעם דלא פשט גרידא לא התיר אם לא היה ג"כ טעם דאין רוב הגבור יכולין לעמוד אבל פרוזבול נהי דלא פשט מ"מ רוב הגבור יכולין לעמוד בו מ"מ קשה דדבר תימה הוא היאך לא פשט מאחר שהוא ריוח המלוים לכך נראה דודאי פרוזבול פשט ודקשיא לך אפי' גדול היאך יכול לבטל ודאי בי"ח דבר דוקא אמר בשם יבא אליהו ויאמר אין שומעין וכמו שמפורש בירושלמי הטעם מפני שעמדה להם בנפשותיהם כך דקדק הרב רבי אלחנן מתוך גירסת הספרים שאנו בספרים ישנים דקאמר האמר רב משרשיא מה טעם כו' משמע שמשם מתחיל התירוץ וה"פ דשמעתין ור' יהודה נשיאה היכי אלים למיסרי כו' והתנן אין בית דין כו' ועוד אפילו הוא גדול אינו יכול לבטל בי"ח דבר ולא הולרך לפרש הטעם כי פשוט הוא ומשני האמר רב משרשיא מה טעם לפי שפשט ולפיכך ב"ד גדול נמי אינו יכול לבטל ושמן לא פשט לכך אפי' עמדו בנפשותיהם קטן יכול לבטל וסמכו על דברי רבן שמעון בן גמליאל דאין גוזרין כו' ולפיכך הותר אף בב"ד קטן אבל ודאי שאר דברים אף כי פשטו יכול ב"ד גדול לבטל ולפיכך גבי פרוזבול אמר שמואל דאי אית חיילי אבטלייה ואע"פ שפשט והילך הירושלמי דפרק קמא דשבת א"ר נון אמר רב יהודה בשם שמואל ל"ש אלא חוץ לי"ח דבר אבל בי"ח דבר אפילו גדול אינו מבטל מפני שעמדה להם בנפשותיהם פירוש ממה שנעלו חרב בבית המדרש:

לודאי. מזלזלי במידי דרבנן: **אם אם לא דרשו.** אם ר' יהודה הנשיא לא דרש את המקרא להבין שדגיאל גזר עליו וסבר דבי דינא אחרינא גזר עליו משום זליפת כלים ושרייה: **אנן לא דרשינן.** בתמיה: **שמוא עשר דבר.** ב"ש וב"ה יחד נמנו וגזרו עליהם בפ"ק דשבת (דף יג:). ולקמן[1] פריך בנותיהן דאורייתא היא: **מאי אסברותיה דרב.** דאמר דדגיאל גזר עליו כיון דדריה לא קביל מייה לאו גזרה היא: **בעיר.** משום תמנות: **בכל יכול לבטל בית דין גדול מב"ד חבירו.** שגזר על דבר המותר ובלבד שיהא גדול ממנו: **רבותינו.** רבי יהודה הנשיא: **לא פשט.** עדיין לא החזיקו רובם באותה הגזירה לנהוג בו איסור:

במאמרה

זליפתן של כלים טמאים אוסרתן אטו כולי עלמא אוכלי טהרות נינהו אלא זליפתן של כלים אסורין אוסרתן א"ל שמואל לרב בשלמא לדידי דאמינא זליפתן של כלים אסורין אוסרתן היינו דכי אתא רב יצחק בר שמואל בר מרתא ואמר דריש רבי שמלאי בנציבין[2] שמן ר' יהודה[3] ובית דינו נמנו עליו והתירוהו קסבר[4] נותן טעם לפגם מותר אלא לדידך דאמרת דגיאל גזר עליו דגיאל גזר ואתא רבי יהודה הנשיא ומבטל ליה והתנן[5] אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין א"ל שמלאי לודאה קא אמרת שאני לודאי דמזלזלו א"ל[6] אשלח ליה איכסיף אמר רב אם הם לא דרשו אנן לא דרשינן והכתיב[1] וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך ובין משתיו בשתי משתאות הכתוב מדבר אחד משתה יין ואחד משתה שמן רב סבר על לבו שם ולכל ישראל הורה ושמואל סבר על לבו שם ולכל ישראל לא הורה ושמן דגיאל גזר[7] והאמר באלי[8] אבימי נותאה משמיה דרב[9] פיתן ושמנן יינן ובנותיהן כולן משמנה עשר דבר הן וכי תימא אתא דגיאל גזר ולא קיבל ואתו תלמידי דהלל ושמאי וגזור וקיבל א"כ מאי אסהדותיה דרב אלא דגיאל גזר עליו בעיר ואתו אינהו וגזור אפילו בשדה ור' יהודה הנשיא היכי מצי למישרא תקנתא דתלמידי שמאי והלל והתנן אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין ועוד הא אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בכל יכול לבטל בית דין דברי בית דין חבירו חוץ משמונה עשר דבר שאפילו יבא אליהו ובית דינו אין שומעין לו אמר רב משרשיא מה טעם הואיל ופשט[10] איסורו ברוב ישראל שמן[11] לא פשט איסורו ברוב ישראל דאמר רבי שמואל בר אבא אמר רבי יוחנן ישבו רבותינו ובדקו על שמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי רבי אלעזר בר צדוק שהיו אומרים[12] אין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה דאמר רב אדא בר אהבה מאי קרא

במאמרה

מסורת הש"ס

(ה) [לקמן לח:], (ב) [נכס"מ נוסף: הנשיא], (ג) [שם לט. לט: סה: סז: סח: עה:], (ד) [עדיות פ"ז מ"ה] מ"ק ג: מגילה ב. גיטין לו:, (ה) [כ"ב קיא.], (ו) שבת ח: ע"ז, (ז) [ל"ל אמר אבימי], (ח) איסורס. יעב"ץ, (ט) ב"ק עט: ב"ב ס: הוריות ג:, (י) [ע"כ], (כ) וכן בכל העמוד היכא דכתוב שמאי והלל צריך לגרוס תלמידי שמאי והלל. רש"ס, (ל) [צ' תוס' לעיל לג: ד"ה בעלא].

תורה אור השלם

1. וַיָּשֶׂם דָּנִיאֵל עַל לִבּוֹ אֲשֶׁר לֹא יִתְגָּאַל בְּפַת בַּג הַמֶּלֶךְ וּבְיֵין מִשְׁתֵּיהוּ וְבִקֵּשׁ מִשַּׂר הַסָּרִיסִים אֲשֶׁר לֹא יִתְגָּאָל׃

דניאל א ח

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בשלמא וכו' הא דאמר לקמן. [וע"ז] דף לח ע"ב (וע"ש) בתוס' ד"ה לא:

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה בשלמא לדידי דאמרי זליפתן של וכו' גבי חומץ לתוך הגרסין כל"ל ומיהו אשר שם נמחק: (ב) בא"ד מישחא שליקא קאמר סתם התלמוד וכו' שלא פשט איסורו ואין רוב וכו' לעמוד בו בשאר:

עין משפט נר מצוה

קכו א מי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה כח סמג לאוין קלח טוש"ע י"ד סי' קג סעיף ח:

קכז ב מי' פ"ב מהל' ממרים הלכה כ סמג עשין קיא:

[קכז ג רכ אלפס קדושין פ"ד דף רמג.]:

ד [מי' שם הלכה ז]:

ה [מי' שם הל' ה]:

רבינו חננאל

ושמואל אמר זליפתן של כלים אסורין. כגון קדירה בת יומא וכיוצא בה אסרתן. אמר ליה שמואל לרב בשלמא לדידי כו' משום דנותן טעם לפגם מותר משום הכי שרייה רבי. אלא לדידך דאמרת דגיאל גזר עליו היכי יכול רבי לבטליה. והא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין. אמר ליה אשלח ליה לרבי אשאל אשאליה איכסיף רב אמר [אם] הם לא דרשו אנן לא דרשינן. כתיב וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך ובין משתיו בשתי משתאות הכתוב מדבר. יין ושמן רב סבר שם על לבו והורה לכל ישראל. ושמואל סבר שם על לבו לעצמו לאחרים לא הורה: **ירושלמי** אמר ליה שמואל אכול משחא דארמאי ואי לא כתיבנא עליך זקן ממרא: ומקשינן וסבר רב שמן דגיאל גזר עליה והא משמיה דרב אמרו פתן שמנן ויינן מ"ח דבר הן. ופרקינן דגיאל גזר שיהא אסור בעיר. תלמידי שמאי והלל גזרו ביה איסור אפילו בשדה. ומקשינן אי הכי רבי היכי מצי מבטיל גזירה זו. והאמר ר' יוחנן בכל יכול בית דין לבטל דברי בית דין חבירו אם הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין חוץ מ"ח דבר שאפי' יבוא אליהו ובית דינו אין שומעין להם. ופרקי' להו אמר רב שמעיה מה טעם הואיל פשט איסורן ברוב ישראל שמן לא פשט איסורו ברוב ישראל וכרבי יוחנן ישבו ובדקו על השמן ומצאו שלא פשט איסורו ברוב ישראל. וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג . ועל דברי רבי אלעזר בר' צדוק שהיו אומרים אין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם רוב ישראל יכולין לעמוד בה. כדכתיב

אי איבא גוי כולו אין אי לא לא. פי' אינה חלה כשאר גזירות ויכולה להתבטל אף בנ"ד קטן מיהו חלה היא לענין שלריכה שום היתר שהרי שמן נהגו בו איסור עד שבא רבי יהודה והמירו: **גזרו** על בנותיהן שיהו נדות מעריסותן. וגם על בנות כותים גזרו ושתי גזירות הוו ותרוייהו לריכי כמו שפי' בפ"ק דשבת (מ) (טז:): **דכתיב** לא תתחתן בם. אסיפא דקרא סמיך דכתיב וכתו לא תקח לבנך דאילו לאו דלא תתחתן מיירי בגיורת כדאמרינן בהערל (יבמות עו.) וכי האי גווונא פי' הר"ר אלחנן בפרק הערל (שם עט.) גבי בני שאול שהוקעו דפריך והכתיב לא יומתו אבות על בנים וע"כ אסיפא דקרא סמיך דכתיב איש בחטאו יומתו אבל ריישא דקרא מוקמי ליה (בסנהדרין דף מ:) בעדות אב על הבן [וע"ע תוס' כתובות כט. ד"ה אלו]: **כי** יסיר לרבות כל הממזרין. ע"כ הך דרשא לא קיימא אלא אבאו לא תקח לבנך דסליק מייתי דאילו שאר עובדי כוכבים בגירותן שרו ולר"ש דאסר פי' רשב"ש הך דר"ש ליתא בכולהו תנאי אלא משום דשמעינן ליה לר"ש דדרים טעמא דקרא אם כן כי יסיר קרא יתירא הוא דכי נמי לא כתיב דרשינן האי טעמא מנסיה [וע' תוס' קידושין סח: ד"ה הניחא וכו']:

משום נשג"ז. פירוש כהן הבא עליה חייב משום זונה ומפ' בפ' הנשרפין (סנהדרין דף פב.) ואידך דאמר משום נשג"א קסבר נשייהו לא מפקרי בזנות ומשום הכי לא מחייב משום זונה והקשה הרב רבי משה מפוסטווי"ש דאמר הכא בבית דין של חשמונאי גזרו בעובדת כוכבים משום זונה ותנן בפרק הבא (ב) ביבמות (דף סח:) וחכ"א אין זונה אלא גיורת או משוחררת ושבעלה בעילת זנות וזו היא זונה האמורה בתורה ומפרש טעמא לפי שבאין עליה בנכריותה אלמא בעובד' כוכבים שייך זנות ויש לדחות דהתם בגיורת שאני משום דהשתא היא בת קיימה וקיימא באיסור חלצה וזונה לא יקח (ג) אבל בעובדת כוכבים דליתא בה קיימה ליה בה משום זונה לא יקח ולא משום חילול זרעו שאינו ממיימם אחריהן אבל קשה דאמרינן פרק כל האסורין (תמורה דף כט.) ופסק ר"ש ורבא) אמר אביי כהן הבא על העובדת כוכבים מ) (אפי' א"א) אינו לוקה ורבא אמר לוקה אלמא מדאוריתא הוא מלקי עלה משום זונה ואפילו בעובדת כוכבים ואמר בפרק עשרה יוחסין (קידושין דף עח.) דפליגי רבי אלעזר בר יעקב ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון בגיורת לכהן ואפילו ר' שמעון לא שרי אלא בנתגיירה פחותה מבת ג' שנזרעו בתוליה בישראל אבל בעובדת כוכבים ודאי שייך זונה וי"ל דהתם דרבא דתמורה וכן התם דפ' י' יוחסין והתם דיבמות דמשמע דבעובדת כוכבים שייך זונה (ד) היינו ודאי ליאסר לכהן ואף הכהן לוקה עליה כבעולה ודאי ואביי דפליג ואמר אינו לוקה היינו משום דקסבר דהא דתסקא עובדת כוכבים זונה לכהן מדאוריתא לאו משום זונה דכתיב בקרא דתסקא אלא מגזרת הכתוב דכתיב בתולה מעמיו ולא גיורת ולאו הכא מכלל עשה עשה ולהכי לא לקי והך גזירה דנ"ד של חשמונאי הוי בשאם עובדת כוכבים שאין ידוע לנו שבעבלה דמספיקא לא לקי ואפי' לרבא ומיהו לרבין גזרו מכמים לחייבו משום זונה ולרב דימי נשייהו לא מפקרי הלכך משום זונה לא גזרו ומפ' נמי התם בפ' הנשרפין מ"ד נשג"ז לא אמר נשג"א דאישות דהא מצרכינן בפ"ק דקידושין (דף כא:) גבי יפת תואר אשת ג"א אלמא אינה אישות וי"ל דודאי עשה מיהא איכא ולכך הוצרך לרבות אשת איש והא דדרשינן בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נב:) אשר יגלף אשת רעהו פרט לאשת אחרים פי' עובד כוכבים אלמא לא שייך בהו אישות כלל היינו לענין חיוב מיתה והא דאמרינן [בירושלמי בפ'] אין עומדין י' נגאו על הזונה לאשון קנאה ואחרים חייבים עליה משום אשת איש הדא אמר בעילה קונה בבני נח היינו דוקא בני ישראל אינו מייב בעשה אלא בעולת בעל ואשתו גמורה: **צער** גדול היה לי לפני רבי אבי כו'. מדאמרינן ופלוגי אלא פלוגי משמע שכולם היו בדור אחד וכולם בימי רבי:

לאלתר

[1]במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו אי איכא גוי כולו אין אי לא לא גופא [6]אמר באלי אמר אבימי נותאה משמיה דרב פיתן ושמנן יינן ובנותיהן כולן משמונה עשר דבר הן בנותיהן מאי היא אמר רב נחמן בר יצחק גזרו על בנותיהן נידות מעריסותן וגניבא משמיה דרב אמר כולן משום עבודת כוכבים גזרו בהן דכי אתא [3]רב אחא בר אדא א"ר יצחק גזרו על פיתן משום שמנן מאי אולמיה דשמן מפת אלא על [4]פיתן ושמנן משום יינן [2]ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהן משום דבר אחר ועל דבר אחר משום ד"א בנותיהן דאורייתא היא דכתיב [2]לא תתחתן בם דאורייתא ז' אומות אבל שאר עובדי כוכבים לא ואתו אינהו וגזור אפילו דשאר עובדי כוכבים ולר"ש בן יוחי דאמר [3]כי יסיר את בנך מאחרי [5]לרבות כל המסירות מאי איכא למימר אלא דאורייתא [7]אישות דרך חתנות ואתו אינהו גזור אפילו דרך זנות [8]זנות נמי בבית דינו של שם גזרו דכתיב [4]ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף אלא דאורייתא עובד כוכבים הבא על בת ישראל דמשכבה בתריה אבל ישראל הבא על העובדת כוכבים לא ואתו אינהו גזור אפי' ישראל הבא על העובדת כוכבים ישראל הבא על העובדת כוכבים הלכה למשה מסיני היא [9]דאמר מר [10]הבועל ארמית קנאין פוגעין בו [11](א"ל) דאורייתא [12]בפרהסיא וכמעשה שהיה ואתו אינהו גזור אפילו בצינעא בצינעא נמי בית דינו של חשמונאי גזרו [דכי אתא רב דימי אמר ב"ד של חשמונאי גזרו] ישראל הבא על העובדת כוכבים חייב משום נשג"א [13]כי אתא רבין אמר משום [14]נשג"ז כי גזרו בית דינו של חשמונאי ביאה אבל ייחוד לא ואתו אינהו גזור אפי' ייחוד ייחוד נמי בית דינו של דוד גזרו [15]דאמר רב יהודה באותה שעה גזרו על ייחוד אמרי התם ייחוד דבת ישראל אבל ייחוד דעובדת כוכבים לא ואתו אינהו גזרו אפי' אייחוד דעובדת כוכבים ייחוד דבת ישראל דאורייתא היא [16]דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק רמז לייחוד מן התורה מנין שנאמר [5]כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא [17]בן מתייחד עם אמו [18]ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה ייחוד דאורייתא דאשת איש ואתא דוד וגזר [2]אפי' אייחוד דפנויה [19]ואתו תלמידי בית שמאי ובית הלל גזור אפי' אייחוד דעובדת כוכבים מאי על ד"א משום ד"א אמר רב נחמן בר יצחק [20]גזרו על תינוק עובד כוכבים שיטמא בזיבה שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור דא"ר זירא צער גדול היה לי אצל ר' אסי ור' אסי אצל ר' יוחנן ור' יוחנן אצל ר' ינאי ור' ינאי אצל רבי נתן בן עמרם ור"נ בן עמרם אצל רבי תינוק עובד כוכבים מאימתי מטמא בזיבה ואמר לי בן יומו וכשבאתי אצל ר' חייא אמר לי [21]בן ט' שנים ויום אחד וכשבאתי והרציתי דברי לפני רבי אמר לי הנח דברי ואחוז דברי רבי חייא דאמר תינוק עובד כוכבים אימתי מטמא בזיבה בן תשע שנים ויום אחד

הואיל

במארה אתם נארים. אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה ונאסר עליכם ואח"כ אותי אתם קובעים גוזלים שאתם נהגים שוב מן האתורים: **מעריסתן.** מקטנותן שהן שוכבות בעריסה שקורין בריי"ץ: **משום יינן.** שהיין בועד בו ומביאו לידי בנותיהן: **ובנותיהן אסורין משום דבר אחר.** עבודת אלילים: **ועל דבר אחר.** אלא הוחזר כאן גזרו משום דבר אחר ולא משום עבודת אלילים. לקמן מפרש לה: **קנאים.** בני אדם המקנאין קנאתו של מקום לנקום נקמותיו: **פוגעין בו.** בשעת בעילה לפי שאינו במיתת ב"ד וכמעשה שהיה דומרי וכזבי: **נשג"א.** גזרו עליהן משום נדה דרבנן ואע"ג דעובדת כוכבים אין דמה מטמאה מן התורה שהרי היא כבהמה מכמיס גזרו עליה ומשום שפחה ומשום עובדת כוכבים[1] כאילו מתחתן בה דרך אישות ומשום אשת איש דבעולת בעל יש להן לבני נח דכתיב[2] והיא בעולת בעל וישראל הרגיל בכך הואיל ובא עליה בנדתה אתי למיבעל נמי נדה ישראלית ואתי למינסב שפחה ועבד משום לא יהיה קדש[3] ואתי למנסבה לעובדת כוכבי' ועבד אלא מתחתן ואתי למיבעל אשת איש ישראל: **משום נשג"ז.** נדה שפחה עובדת כוכבים[4] זונה שאם כהן הוא יש כאן משום לאו דזונה ולא לאו ממש אלא גזירה משום זונה ישראלית שנבעלה לאסור לה: **דאורייתא דמייתא בהדיה כו'** לא גרסי' וה"ג **כי גזור רבנן בית חשמונאי כיאה לאבל ייחוד לא כו' ואתו אינהו.** תלמידי שמאי והלל: **כאותה שעה.** מעשה אמנון ותמר. והא דרב יהודה בסנהדרין בפ' כ"ג: **שיטמא בזיבה.** אפי' לא ראה גזרו עליו להיות מזב: **צער גדול היה לי כו'.** כלומר טורח גדול היה לי אצלו בשאילה זו ששאלתיה ממנו כמה פעמים ולא היה בידו: הואיל

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הל' ט יב טוש"ע יו"ד סי' קיב סעיף ח]:

קכח ב מיי' פי"א מהל' מאכלות אסורות הלכה ג סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קכב סעיף ח:

קכט ג ד ה מיי' פי"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה ח ב סמג לאוין קיב טור ש"ע אה"ע סי' כ סעיף ח:

קל ו ז מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעי' ב [שו"ע מ"מ סי' תכה סעיף ד בהגה]:

קלא ח מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעי' ח:

קלב ט י מיי' שם פכ"ב הלכה ח סמג לאוין קח טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף ח [וכרב אלפס קידושין פ"ב ד' רמג.]:

קלג כ ל מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעי' ב:

קלד מ מיי' שם פ"ד הלכה ד ופ"ח מהלכות טומאת מת הלכה י"ד ופ"ב מהל' מעכ' ומוסר הלכה י:

קלה נ מיי' פ"ב מהל' מעכ' ומוסר הלכה י:

רבינו חננאל

במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו. אי איכא הגוי כולו וקא עבר עליה האי גברא אותי אתם קובעים ואי לא לא. גופא אמר באלי (נותאה) [אמר אבימי נותאה] משמיה דרב פתן ושמנן יינן ובנותיהן כולן מי"ח דבר הן. בנותיהן אמר רב נחמן בר יצחק גזרו על בנותיהן שיהו נדות מעריסותיהן. גניבא משמיה דרב אמר כולהו משום עבודת כוכבים גזור בהו רבנן. גזרו על פתן ושמנן משום יינן. וגזרו על יינן משום ייחוד בנותיהן. אבל חתנות בבנותיהן מדאורייתא הוא דכתיב לא תתחתן בם ואע"ג דהאי קרא מד' אומות הוא. ב) דכתיב כי יסיר את בנך מאחרי מרבינן כל המסירות ואפי' דשאר אומות מן התורה. ודרך זנות בית דינו של שם גזרו שנאמר הוציאוה ותשרף. ישראל הבא על העובדת כוכבים הלכה למשה מסיני הוא דתנן הבועל ארמית קנאין פוגעין בו והנ"מ בפרהסיא וכמעשה זמרי. אבל הבא על העובדת כוכבים כצנעא בית דין של חשמונאי גזרו. הבא על העובדת כוכבים חייב משום ג) נש"א פי' נדה שפחה אשת איש. נשג"ז נדה שפחה עובדת כוכבים זונה. גזרו תלמידי שמאי והלל אפילו ייחוד דעובדת כוכבים פנויה. אבל ייחוד דבת ישראל אם היא אשת איש מן התורה הוא. שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך בן מתייחד עם אמו ואין אחר מתייחד עם שאר כל העריות שבתורה. ייחוד דבת ישראל פנויה בית דינו של דוד גזרו בה. דאמר רבא באותה שעה שבא אמנון על תמר אחותו גזרו על ייחוד דפנויה בת ישראל. וגזרו על ייחוד בנותיהן משום דבר אחר. ג) דאמרינן דבית דינו של חשמונאי גזרו שלא תהיה עובדת כוכבים מיוחדת לו בזנות אחו אינהו גזרו אפילו אקראי בעלמא: ועל דבר אחר משום דבר אחר מאי היא. אמר רב נחמן בר יצחק גזרו על תינוק עובד כוכבים שיהא מטמא בזיבה שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור. אסיקנא עובד כוכבים מבן ט' שנים ויום אחד מטמא בזיבה.

מסורת הש"ס

ב) שבת יח: ע"ש, ג) [עסז], ג) [קידושין סח:], ד) סנהדרין פב., ב) [ל"ל אלא], ו) שם, ז) שם כא. ע"ש, ח) שם: קידושין פ: ע"ש, ט) שבת יח:, י) בפ"ח: גויה, כ) [בראשית כז], ל) [בבריש כגן], מ) רש"א מ"ז,

תורה אור השלם

1. בְּמְאֵרָה אַתֶּם נֹאָרִים וְאֹתִי אַתֶּם קֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלּוֹ: מלאכי ג ט
2. וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בִּתְּךָ לֹא תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לִבְנֶךָ: דברים ז ג
3. כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מַהֵר:
דברים ז ד
4. וַיִּדֶּן בַּמִּשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיֻּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לִזְנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף:
בראשית לח כד
5. כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶן אִמֶּךָ אוֹ בִנְךָ אוֹ בִתְּךָ אוֹ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ:
דברים יג ז

גליון הש"ם

תוס' ד"ה דכתיב וכו' **אביאא** דקרא. עיין קידושין דף סח ע"ב תוס' ד"ה אמר קרא:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה גזרו וכו' בפ"ק דשבת. נ"ב כדף ט"ו ע"ב בתוס' ד"ה אף בנות טומים: (ב) ד"ה משום וכו' בפרק הבא על יבמתו וחכ"א: (ג) **בא"ד** חזונה לא יקח ולא יחלל דרעו אבל בעובדת כוכבים לית בה וכו' תמיהא אחריו אבן: (ד) **בא"ד** והא' דיבמות דמשמע דבעובדת כוכבים שייך זונה ליאסר לכהן ואף הכהן לוקה עליה היינו דוקא בבעולה ודאי:

לעזי רש"י

בריי"ץ [ברי"ץ]. ערישה.

מוסף רש"י

הבועל ארמית. בת עובד כוכבים, קנאין פוגעין בו. בני אדם כשרים המתקנאין קנאתו של מקום פוגעין בו בשעה שרואין את המעשה, אבל לאחר מיכן אין מיתתו מסורה לבית דין, והלכה למשה מסיני הוא. פוגעין, ממיתין כמו (מלכים ח ב) לך ופגע בו (סנהדרין פא:). **חייב משום נשג"א.** לומר שבבן נח משום כל אלו (שם פב:). **גזרו** על ייחוד. דאשת איש ועל הפנויה (שם כא:). **אלא בן מתייחד עם אמו.** להכי נקט קרא בן אמך לומר שהבן מלוי אבל האם (קידושין פ:). **שיטמא בזיבה.** ואפילו אינו זב (שבת יז:).

ל) נגלה דל"ל מין דכתיב כי יסיר וכו'. ב) לגמורה ל"ל נשג"ל נדה שפחה עובדת כוכבים זונה וכרבין אמר דמייב משום נשג"ז. ג) נגלה מה דרבינו הי' גורם בכאן גי' אחרת ואפשר שזו היא הגי' שכתב רש"י דמייתא בהדיה לא גרסינן.

הואיל וראוי לביאה כו'. דטעמא דגזירת זיבה משום ביאה הוא כדאמרן [לו:] שלא יהא תינוק של ישראל רגיל אצלו במשכב זכור הלכך לא גזרו עליה עד דחזי לביאה: **פשיטא.** כיון דתינוק משעה שראוי ה"ה לתינוקת: **מכו דתימא הא'.** תינוק כשראוי לביאה הוא ערוס לארגולי להמשיך ישראל אצלו: אבל תינוקת בת ג' שע"ג דבת ביאה היא אין בה ערמומית דלא ידעה לארגולי עד שתהא בת תשעה לא נגזר עליה קמ"ל: **איל קמצא.** מין חגב הוא: **דכן.** שהוא טהור ומותר באכילה: **ועל משקה ביה מעכביא.** הדם והמים שהן בבית המטבחיים שבעזרה: **דכן.** לא גזרו עליהם טומאת משקין. ופלוגתא היא לקמן [ע"כ] רב אמר דכן ממש דסבר אין משקין מקבלין טומאה אלא מדרבנן ובהני לא גזור ושמואל אמר דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן קסבר שמואל יש למשקין טומאה מן התורה להיטמא ולא מצו רבנן לבטולה: **ועל דיקרב למיתא מסאב.** הנוגע במת טמא. ולקמן [שם] פריך הא דאורייתא היא ועוד הא מומרת היא ויוסף אחרא מיבעי ליה: **שרא אלא.** דהא לקמן [שם] מפרש דהאי על דיקרב למיתא מסאב קולא היא: **אינו גט.** דהא לא אמר שיהא גט אלא עד י"ב חודש והוא כבר מת ואין יכול לגרש וחקוקה ליבם אם אין לו בן. אבל אי אמר מעכשיו יהא גט אם לא באתי עד י"ב חודש ומת בתוך כך הרי זה גט ואינה זקוקה ליבם: **כר' יוסי.** בב"ב בפרק יש נוחלין (דף קלו.) הכותב כל נכסיו לבנו לאחר מותו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה דלהוי משמע גופא מהיום שלא אהא רשאי למכרם ופירא לאחר מיתה ואם לא כתב מהיום אלא לאחר מיתה לא אמר כלום ויירשו אחיו עמו או אם היה עליו בע"מ מאומר לאחר מתנה זו בע"מ גובה את חובו רבי יוסי אומר אינו צריך דלהכי כתיב זמן בשטר לומר מעכשיו תהא מתנה מגופה של קרקע ופירות לאחר מיתה דאי לא בעי למיתב ליה אלא לאחר מיתה למה כתב זמן בשטר. וה"ג זמנו של גט מוכיח דה"ק ליה מעכשיו יהא גט אם לא באתי ותנאה בעלמא הוא וכי לא אתא איקיים תנאה: **רבי יהודה הנשיא.** בן בנו של רבי היה הוהה שהיא מותרת לינשא: **כל שעתו.** כל ימיו נחלקו עליו: **לאלתר שריתה.** כששמעו בו שמת: ה"ג **לאלתר שריתה דדאי לא אתי עוד: אין ה"נ.** דאיכא למיבעי אמתיתין: **אלא.** להכי בעינן בעיין לה אקמייתא משום דהוית בהוא מיינא דרבי יהודה נשיאה דשרייה וידעת לאימת שרייה ומדרבי יהודה נשמע למתני' דאיכא דאמר לה מעכשיו: **הכל מודים.** ואפילו רבי יוסי דאיכא דאמר לה בהאי ליתנא הרי זה גיטך לכשתצא ממה מנרתיקה: **לכי נפקא לה קאמר לה.** דליהוי גיטא ומקמי הכי לא ליהוי גיטא ואי מיית בגיליא לאו גיטא הוא ואע"ג דא"ר יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו וכמאן דכתיב ביה מהיום דמי ה"ל כמהיום ולאחר מיתה ותנן [גיטין עב.] מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט דמספקא האי לאחר מיתה אי מנאה הוי והכי משמע מהיום יהא גט אם אמות אי חזרה הוה הדר ביה ממתי דאמר מהיום ולא דמי למתנה שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה דהתם הכי קאמר גופא מהיום קני ופירא לאחר מיתה אבל גט ליכא למימר הכי וכי האי גוונא מפרש לה בים נוחלין (נ"ב קלו.): **ע"מ שתצא ממה מנרתיקה.** ודכוותה הכא על מנת שלא אחוה כל שנים עשר חודש: **מעכשיו קאמר.** דליהוי גיטא ע"מ שתתקיים תנאי זה וכי מקייים תנאי זה ונפקא חמה לגבאי מילתא למפרע דבשעת מסירה הוי גט ואע"ג דמיית בגיליא ה"ל גט ממיים ודכוותיה מת בתוך י"ב חודש הרי נתקיים התנאי שלא בא וה"ל גט למפרע: **דאמר רב הונא כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי.** ע"מ ודאי תנאה משמע וה"ק מעכשיו יהא גט ע"מ שיתקיים תנאי זה וכל אימת דמתקיים תנאה ה"ל גט למפרע: **לא נחלקו אלא כאם אמר.** ומת בגיליא התם באם לא באתי דאמרינן התם בפ' מי שאמרו קורדיקום (גיטין דף עב. עז.) אם שתי לשונות משמע מעכשיו ומשמע לכשיתקיים אמר מהיום גלי דעתיה דמעכשיו לא אמר מהיום הוי משמע לכשיתקיים. הלכך ר' יהודה הנשיא סבר לה כרבי יוסי דאמר דאף על גב דלא כתב מהיום זמנו של שטר מוכיח עליו כמאן דכתב מהיום דמי וה"ל כמהיום אם מתי דאמרינן במסכת גיטין (דף עב:) תנאה הוא וכי מיית הוי גיטא למפרע ממיים ורבנן לית להו דרבי יוסי וה"ל כאם מתי גרידא דאמרינן התם לשון אם כי לא אמר מהיום משמע לכשתמות קאמר וה"נ משמע ולכשתצא אחוה ולכשלא אחוה וה"ל גט לאחר מיתה: **שושיבא.** מין חגב וראשו ארוך: **וקמיפלגי.** יוסי בן יועזר ורבנן בראשו ארוך דסימני חגבים טהורים נפקא לן מארבה סלעם חרגול חגב ופליגי תנאי בהאי טריפות (חולין דף סו.) בראשו ארוך איכא דאמרי ליה בכלל ופרט דאמרי ליה בכלל אלא מה שבפרט הוי מיני שרי אבל מין אחרינא לא וכל מינא דהני אין ראשו ארוך ואיכא דאמרי בכלל ופרט וכלל ומרבי כל כעין הפרט לא ראי ארבה כראי סלעם וכו' הלד השוה שבהן שיש להן ד' רגליים ד' כנפים ויש להן קרסולין וכנפיו חופין את רובו אף אני אביא כל שיש לו ד' סימנים אלו: **סוסביל**

לאלתר שריתה דהא לא אתי. ופ"ת פשיטא דלאלתר היא מותרת דמיד שמת הרי התנאי כמקויים דלא יבוא עוד לביתו וי"ל דמ"מ מיבעי ליה אי גזרינן מת אטו לא מת: **ורבנן** לית להו דרבי יוסי. פירוש בני דורו שהיו חלוקין עליו ומ"מ ליכא למפשט דאין הלכה כר' יוסי דכי ליה להו הכא היינו בעל פה אבל בשטר מודו ליה: בלאשו

רבי יוסי בן יועזר איש צרידה על אייל קמצא דכן יועל משקה בית מטבחיא דכן ועל דיקרב למיתא מסאב וקרו ליה יוסף שריא אמר ליה התם שרא תלת ומר שרא חדא ואי שרי מר חדא אחריתי אכתי תרתין הוא דהויין א"ל אנא שראי אחריתי מאי היא דתנן [ז]זה גיטך אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש ומת בתוך שנים עשר חודש אינו גט ותני עלה ורבותינו התירוה לינשא ואמרינן מאן רבותינו אמר רב יהודה אמר שמואל בית דינא דשרו משחא [ח]סברי לה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו [ט]וא"ר אבא בריה דרבי חייא בר אבא ר' יהודה הנשיא הורה ולא הודו לו [י]כל שעתו ואמרי לה [יא]כל סייעתו א"ל רבי [יב](אליעזר) להההוא סבא כי שריתוה לאלתר שריתוה דלא אתי או דלמא לאחר שנים עשר חודש דהא איקיים ליה תנאיה ותיבעי לך אמתני' דתנן [יג]הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש ומת בתוך שנים עשר חודש הוי גט דהא איקיים ליה תנאי ותיבעי לך לאלתר הוי גיטא דהא לא אתא או דלמא לאחר י"ב חודש דהא איקיים ליה תנאיה אין ה"נ אלא משום [יד]דהוית בההוא מניינא אמר אביי [טו]הכל מודים לכשתצא חמה מנרתיקה לכי נפקא קאמר לה וכי מיית בליליא גט לאחר מיתה הוא [טז]על מנת שתצא חמה מנרתיקה מעכשיו קאמר לה וכי מיית בליליא הא ודאי תנאה הוי וגט מחיים הוא כדרב הונא [יז]דאמר רב הונא [יח]כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי לא נחלקו אלא [יט]באם תצא ר' יהודה הנשיא סבר לה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו והוה ליה כמהיום אם מתי כמעכשיו אם מתי ורבנן לית להו דר' יוסי והוה ליה כזה גיטך אם מתי גרידא גופא העיד יוסי בן יועזר איש צרידה על אייל קמצא דכן ועל משקה בי מטבחיא דכן ועל דיקרב למיתא מסאב וקרו ליה יוסף שריא מאי אייל קמצא רב פפא אמר שושיבא ורב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר סוסביל רב פפא אמר שושיבא וקמיפלגי בראשו ארוך מר סבר ראשו ארוך אסור ומר סבר ראשו ארוך מותר רב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר סוסביל

מוסף רש"י

איל קמצא. מין חגב שמו מאיל קמצא, דכן. שהוא טהור וכסר לאכילה (פסחים סו.). ועל משקה בית מטבחיא דכן. על משקין של בית המטבחיים שבעזרה, כגון הדם והמים, שהן דכן שאין מקבלין טומאה (שם). אינו גט. דכיון שלא אמר מעכשיו משמע לאחר י"ב חדש יהא גט, והרי מת בתוך הזמן וצריכה ליבם (גיטין עז:). דהא לא שריה גט עד י"ב חדש והוי ליה גט לאחר מיתה (שם עב:). התירוה לינשא. בלא חליצה להיות דאם לא באתי (כתובות ב:). דאף על גב דלא אמר מעכשיו כמאן דאמר מעכשיו דמיא, דמשמע מעכשיו קאמר לה (גיטין עז:). בית דינא דשרו משחא. שמנן של עובדי כוכבים, והיינו ר' יהודה נשיאה שהיה בימי האמוראים, בן בנו של רבינו הקדוש, כדאמרינן מסמיך ואתי כו' (שם). בר' יוסי. בב"ב (קלו.) הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה, ר' יוסי אומר אינו צריך שזמנו של שטר מוכיח עליו, דלהכי איכתיב זמן בשטרא לידע שמהיום נתן לו גוף הקרקע שלא יוכלו אחיו עמו והפירות לאחר מותו (גיטין שם). זמנו של שטר מוכיח עליו. לא לחנם נכתב זמנו לאומו אם לא להודיע שמיום הכתיבה והמסירה הוא מגרשה אם לא יבא לאומו זמן, הלכך אע"ג דלא כתב לה זה גיטך מהיום אם לא באתי כו' כמאן דכתב מהיום דמי (כתובות ב:). הורה. שהיא מותרת (גיטין עז:). כל שעתו. כל ימי חייו (שם). לאלתר שריתה. כששמעו בו שמת ואפילו קודם י"ב חדש (שם). דלא אתי. שהרי ודאי לא יבא עוד ויש כאן קיום תנאי (שם). ותיבעי לך. נמי אמתני' היכי דאמר מעכשיו והכי הכא, אמאי בעי לה אפלוגתא (שם). אין ה"נ. דאיכא למבעי אמתני', ולהכי בעייה מההוא מגיא דלא דכותיה דכותיה מגיא דשריתה ויש לו להביאו מפי השמועה ששמע ודע איזלך התירו, אבל אי הוה בעי מקמתא אי מגברא אחרינא הוי בעי לה אמתני' (שם). הכל מודים. באומר לאשתו בגילה זה גיטך כשתצא חמה מנרתיקה, לכי נפקא קאמר לה. ואי מיית בגילה לא הוי גיטא, ונבי מתני' נמי הרי זה גיטך לכשלא אחא לאחר י"ב חדש ה"ל גט הוא וליכא למיקמך אזמנו של שטר מוכיח עליו, דהא בהדיא אמר לכשלא אחא יהא גט, אבל לא מעכשיו (גיטין עז:). כאומר מעכשיו. על מנת כך וכך דמי (קדושין סו:). דה"ק מעכשיו יהא גט ע"מ שתקיימי התנאי (גיטין עד.). באם תצא. ודכוותה אם לא באתי, ואמרינן (שם עב.) נבי אם מתי אם שתי לשונות משמע, משמע מעכשיו ומשמע לכשיגיע, אמר מהיום הוי מעכשיו, לא אמר מהיום הוי לכשיגיע, הלכך דכותיה דכותיה אמרי לה אמתני' דתנן דתנן לא באתי לאחר מיתה הוא לכשלא אחא לאחר י"ב חדש (שם).

עין משפט נר מצוה

קלו א מיי' פ"ב מהל' מעשה הקרבן הל' י:
קלו ב מיי' פ"ב מהל' ממרים הלכה ח:
קלח ג מיי' פ"י מהל' טומאת אוכלין הלכה טז:
קלט ד מיי' פ"ט מהל' גירושין הלכה ג סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמד סעי' ב:
קמ ה מיי' שם הלכ' יא טוש"ע שם סעי' ג:
קמא ו ז מיי' שם הלכ' טו טוש"ע שם סעי' ד:
קמב ח מיי' פ"ו מהל' אישות הלכה יז [ופ"ג מהל' זכיה ומתנה ה"ח] סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' ג [וסעי' ו]:
קמג ט מיי' פ"ט מהל' גירושין הלכה טו סמג עשין כ טוש"ע אה"ע סי' קמד סעי' ד:

רבינו חננאל

הואיל וראויה לביאה ואע"ג דלא ידעה לארגולי: **אמר** ליה רבי לשמלאי לא היית עמנו אמש בבית המדרש כשהתרנו את השמן של עובדי כוכבים. אמר לו בימינו תתיר [אף] את הפת. אמר לו רבי אם כן קרו לן בי דינא שריא. דהא התרנו את השמן. וגם זו ששנינו הנותן גט לאשה ואמר לה הרי זה גיטך אם לא באתי מיכן ועד י"ב חודש. ומת בתוך י"ב חודש אינו גט ואנו התרנוה. סברינן לה כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו כי מחיים נתנו ואין זה גט לאחר מיתה. כבר פירשנו זו השמועה בכמסכת גיטין במקומה לפיכך לא האריכנו בה בכאן. הנה התרנו שני דברים. ואם נתיר הפת של עובדי כוכבים הרי שלשה דברים. וכל בית דין שמתיר שלשה דברים נקרא בית דין שריא. כמו יוסף בן יועזר. דתנן העיד יוסף בן יועזר איש צרידה על אייל קמצייא דכן ועל משקי בית מטבחיא דכן ודיקרב למיתא יסתאב. הא ספק טומאה בה"ר טהור. וקרו ליה יוסף שריא. מאי אייל קמצייא דכן רב פפא אמר שושיבא וקמיפליגי בראשו ארוך. ת"ק סבר ראשו ארוך אסור. ויוסי בן יועזר סבר שרי. [רב חייא בר אמי] משמיה דעולא אמר בראשו ארוך כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי בסוסביל